

A korszerű hazai könyvtárosképzés felé

Lehet-e, lesz-e valaha is korszerű könyvtáros- és informátorképzés Magyarországon – ez a kérdés több évtizede izgatja a szakma azon gyakorlóit, akik e kettős ügy jövőjéért szoktak aggódni. A jobbítási szándék mindig megvolt, de az eszköztelenség sorozatos kudarcokhoz vezetett. Maradt a verbalizmus, a 19. századi gyakorlat. Az itt olvasható két cikk több mint reménykeltő: máris elindult korszerűsödési folyamatokról tájékoztat.

Ládi László– Darányi Sándor

ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék

A TEMPUS és a Könyvtártudományi-Informatikai Tanszék komplex gépesítése

Bevezetés

Az ELTE Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén folyó felsőfokú nappali könyvtárosképzésben a 80-as évek végére sajátos válsághelyzet alakult ki. A szakma hiába kért több könyvtárost, mert a tanszék nem vehetett fel elég hallgatót; mikor már felvehetett eleget, akkor nem jöttek, mert a pályakép nem volt elég vonzó; akik mégis jöttek, a kétszakosság miatt végzés után tekintélyes részben nem könyvtárosként helyezkedtek el. A változás és változtatás esélyeit – többek között – rontotta az oktatási költségvetés szinte teljes hiánya (a tanszék költségvetése mind a mai napig kb. évi 40 ezer Ft).

Ebben a helyzetben csak külső segítségben bízhattunk. Többéves erőfeszítéseinket végül siker koronázta: az ELTE Tanárképző Főiskolai Kara Könyvtár Tanszékével közösen, a hannoveri és a deventeri könyvtáros főiskolák részvételével *TEMPUS-pályázat*ot nyújtottunk be az Európai Közösség brüsszeli központjának. A projekt fő célja a nyugat-európai partnerek által is elfogadható hazai tanterv, valamint az ehhez szükséges technikai feltételek megteremtése volt.

A TEMPUS a hároméves projekt 1990–91-re tervezett első részét elfogadta. Ezzel megnyílt a lehetőség egyrészt a tanszéki oktatás tartalmi átalakítása, másrészt az infrastruktúra eddig álmunkban sem képzelt fejlesztése előtt. A körülmények szerencsés összejátszása folytán a tanszék is akkor, 1991 februárjában költözött a Múzeum körüti új helyére, amikor már csak hónapok választottak el minket a beruházás megkezdésétől. Felesleges hangsúlyoznunk, hogy a Bölcsészettudományi Kar régi épületében nem lett volna mód a drága berendezések

elhelyezésére. A Múzeum körüti új tanszéken viszont már az átépítés szakaszában kialakítottuk az önálló gépterem helyiségét.

Mivel a TEMPUS-ban pályázatunk folytatásáról csak az első évi munka eredményei alapján döntöttek, az volt a célunk, hogy ha nem engedélyeznék a második-harmadik évet, a tanszéknek akkor is legyen olyan infrastruktúrája, amellyel hosszú ideig biztosíthatóak lesznek a színvonalas oktatás körülményei.

A projekt első évében összesen 110 000 márkát, azaz kb. 5 millió forintot fordíthattunk a hardver- és szoftverbeszerzésekre, valamint kiegészítő beruházásokra (pl. gépterem bútorok). Most arról a munkáról szeretnénk tájékoztatni az érdeklődőket, amelyet az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén végeztünk a projekt keretében, 1991-ben.

Az oktatás igényei

A projektben részt vevő külföldi és magyar kollégákkal olyan beruházási terv mellett döntöttünk, melynek első ütemében felépül egy *személyi számítógépes (PC-) laboratórium*. Elképzeléseink szerint a vásárolt konfigurációknak segíteniük kell mind a nappali, mind a posztgraduális oktatást, mind pedig a hallgatói önképzést. Szakdolgozatok írására is szolgálnak, a specializáció keretében pedig a tanszéki kutatásokat is segítik.

A *beruházási terv* a következő szempontok figyelembevételével készült:

- ▶ a már meglévő és a vásárlandó gépekből sokfelhasználós rendszert akartunk létrehozni,
- ▶ a labor minél több és jobb minőségű gépből álljon,

- ▶ a magyarországi könyvtárakban már előforduló könyvtári rendszerek oktathatóak legyenek,
- ▶ a várható számítástechnikai fejlődés integrálható legyen az oktatásba,
- ▶ ha nem lesz további TEMPUS-támogatás, akkor is kész, komplett rendszer működjön.

A fentiek alapján a következő *hardvereszközök* beszerzésére írtunk ki versenypályázatot:

- ▶ 1 db szervergép: AT 486, 33 MHz-es, 16 Mbájtos RAM, 64 Kbájtos cache, 1,2 Mbájtos és 1,44 Mbájtos floppy, 2x200 Mbájtos winchester, 101 gombos billentyűzet, egér, VGA 14" monokróm monitor;
- ▶ 1 db 386-os AT, 25 MHz-es 80387/25 koprocesszor, 4 Mbájtos RAM, 1,2 Mbájtos és 1,44 Mbájtos floppy, 80 Mbájtos winchester, 64 Kbájtos cache, 19" VGA monomonitor, 101 gombos billentyűzet, egér;
- ▶ 16 db 386SX AT, 16 MHz-es, 1 Mbájtos RAM, 1,2 Mbájtos floppy, 40 Mbájtos winchester, 101 gombos billentyűzet, egér, VGA 14" monomonitor;
- ▶ 1 db hordozható AT 286 (Carry AT), 16 MHz-es, 1 Mbájtos RAM, 1,44 Mbájtos floppy, 40 Mbájtos winchester, VGA monomonitor, 82 gombos billentyűzet;
- ▶ 1 db kivetíthető (LCD) képernyő;
- ▶ 2 db Chinon CD-ROM leolvasó (egy belső, egy külső);
- ▶ 3 db Epson FX 1050-es mátrixnyomtató;
- ▶ 1 db HP LaserJet III lézernyomtató;
- ▶ 1 db A/4-es monokróm scanner, 300 dpi, 256 szürkefokozat;
- ▶ 1 db 80 Mbájtos, beépített streamer (szalagos tároló);
- ▶ 1 db 600 wattos szünetmentes áramforrás;
- ▶ 1 db vonalkódolvasó, interfésszel;
- ▶ 22 db 16 bites Ethernet-kártya;
- ▶ kábelezés és a szükséges csatlakozó elemek.

Ami már megvan, és ami várható...

A felépült PC-laboratórium

Mint az 1. ábrán is látszik, a géptermi konfiguráció lelke az AT 486/33 MHz-es szerver, 16 Mbájtos RAM, 2x200 Mbájtos tárolóteljesítménnyel, 3,5" és 5,25" floppyval. A szerver a betöltéstől függően futtat DOS, Novell vagy UNIX operációs rendszer alatt. Ezzel biztosítani tudtuk azt a feltételt, hogy mind a jelenleg használt – főként önálló – DOS-os alkalmazásokat, mind pedig a várható hálózatos alkalmazásokat működtetni tudjuk. A gépet szünetmentes áramforrás biztosítja.

A gépteremben ezenkívül 15 db van az alábbi összeállításból: AT 386SX/16 MHz-es, 1 Mbájtos RAM, 40 Mbájtos winchester, VGA monomonitor, valamint egér. Egy gépben belső CD-ROM olvasó, egy másikban pedig streamer is el van helyezve (a szerveren lévő adatok mentésére). Egy gépnek LCD

(kivetíthető monitor) képernyője van, amely – írásvetítő segítségével – az oktatást teszi szemléletesebbé. A nyomtatásra három darab Epson FX-1050-es mátrixnyomtatót állítottunk be, mivel tapasztalataink szerint ezek eléggé jól helytállnak a hallgatók rohamaival szemben. A vonalkódolvasó bármelyik géphez illeszthető, ezzel illusztrálni tudjuk a vonalkódos rendszerek működését.

A szerveren keresztül lehetséges az egyetemi belső hálózat bármely pontjának elérése, valamint az X.25-ös postai hálózaton keresztül a külvilággal való kommunikáció. A postai hálózat két nem géptermi terminálról is elérhető.

A géptermen kívül szereltünk fel egy AT 386/25 MHz-es, 80327-es koprocesszorral ellátott, 4 Mbájtos RAM, 80 Mbájtos winchester teljesítményű, kétfloppys gépet, melyet 19"-os VGA monografikus képernyő, Hewlett-Packard scanner, és egy HP LaserJet III típusú lézernyomtató egészít ki. Jelenleg ezen folyamatok mindazok a kísérletek, melyek a tanszék könyvtári-informatikai kutatási-fejlesztési kezdeményeit jelentik. Ez a gép alkalmas arra, hogy nyomdai kiadványok előkészítését is elvégezhessük vele. Ugyanebből a vásárlásból jutott egy, az előbbiekhöz hasonló 386SX típusú gép a tanszéki adminisztráció támogatására is. A géptermen kívüli alkalmazásokra használunk egy AT 286, 16 MHz-es, 1 Mbájtos RAM, 40 Mbájtos Carry (hordozható) AT-t.

A tanszéki hálózat kialakításához még 2 db AT 286/12 MHz-es, 1 db AT 386/25 MHz-es és 2 db kimustrált Olivetti XT számítógépünk, valamint egy Epson FX-1050 mátrixnyomtatónk volt, melyeket szintén hasonló forrásokból szereztünk (pályázat, ajándék). A TEMPUS által biztosított minőségi fejlődés tehát rendkívül számottevő.

A fentiekén kívül beszereztünk még egy távmásolót (telefax), egy új, nagy teljesítményű másológépet, két írásvetítőt, egy videolejátszót, egy színes televíziót, valamint a tanszéki nyelvtanfolyamok számára egy rádiómagnetofont.

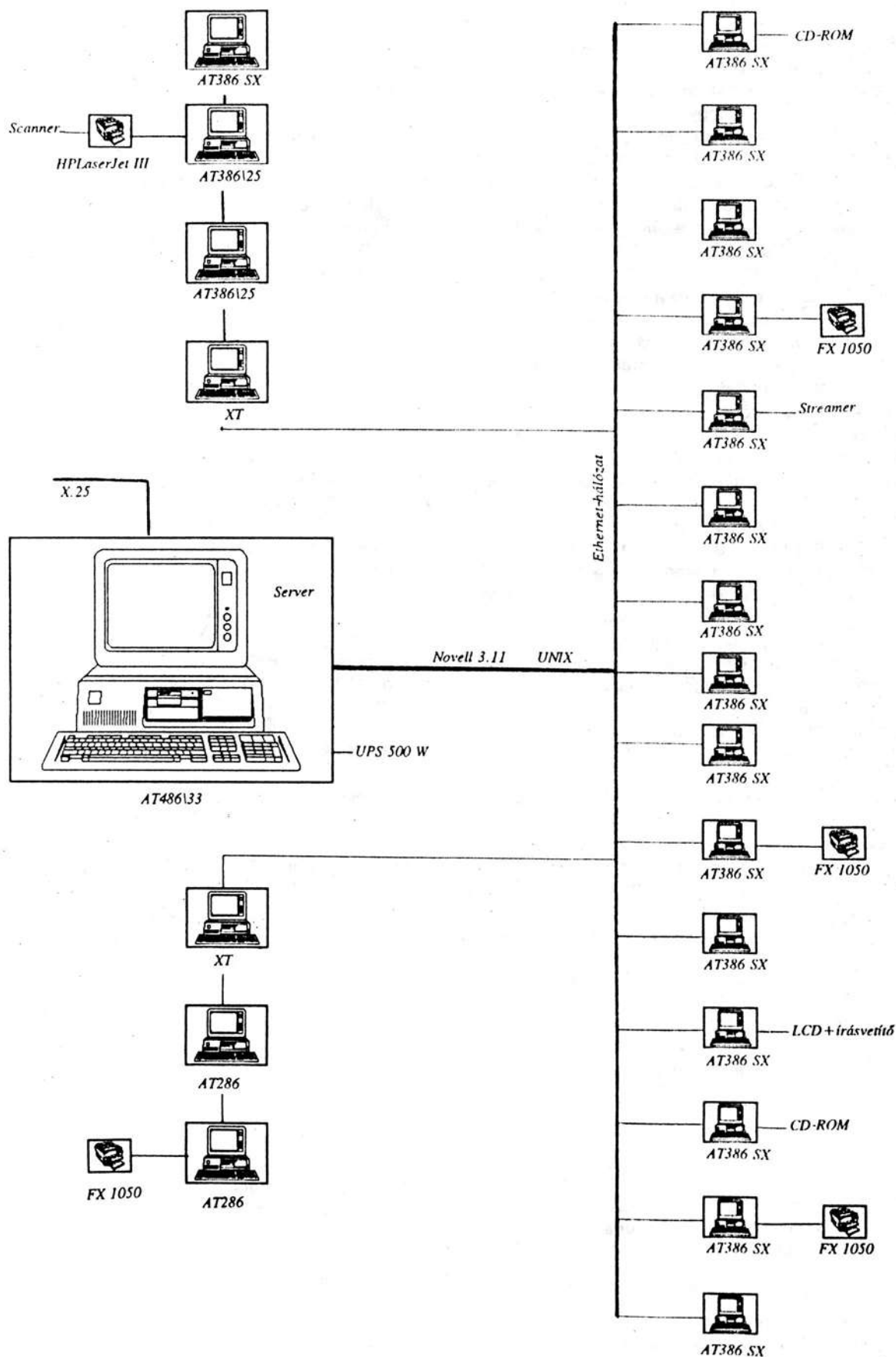
További fejlesztések 1992-ben

Mivel időközben a brüsszeli TEMPUS-központ elfogadta a projekt első éve után készített összefoglaló jelentést, a megkezdett munka folytatódik. Megnyílt az út a PC-laboratórium továbbfejlesztése és további terveink előtt. A tavalyihoz hasonlóan, erre idén is mintegy ötmillió forintot használhatunk fel.

Beruházási tervünk *második lépcsőjében* a következő feladatok megoldását tűztük ki célul:

- ▶ a meglévő számítógépes labor gépeinek minőségi fejlesztése,
- ▶ a Novell- és UNIX-hálózat fizikai elkülönítése,
- ▶ az oktatás további területeinek gépesítése: tájékoztatás, kiadványkészítés, hipertext feldolgozás,
- ▶ szoftverbővítés.

A meglévő számítástechnikai labor minőségi fejlesztése két lépcsőben fog történni. Elsősorban programfuttatási okokból, a meglévő 386SX gépek memó-

1. ábra A tanszéki számítógépes rendszer ma

riáját kívánjuk bővíteni, másfelől a bonyolultabb és memóriaiigényes alkalmazásokhoz 386-os gépeket állítunk be a rendszerbe.

A Novell- és UNIX-hálózat fizikai elkülönítésére azért van szükség, hogy mindkét alkalmazás önállóan is futhasson, ne kelljen két oktatás között a rendszert újra indítani. A szétválasztás után megnyílik a lehetőség mindkét rendszer egyidejű használatára, illetve a kettő közötti kommunikációra.

Elgondolásunk szerint a számítógépes tájékoztatás oktatását teljes egészében egy nyolc munkahelyes kisebb, ún. *online laboratórium* venné át. Ez a szerveren keresztül az ELTE és a tanszék belső hálózatához, valamint bármely külső adatbázishoz hozzá fog férni. Minden géphez CD-ROM olvasó is tartozik majd, valamint négy tintasugaras nyomtató a keresések megjelenítéséhez.

Új oktatási területként szeretnénk lehetőséget biztosítani a *kiadványszerkesztési* feladatok elsajátítására. Ez logikus folytatása lenne a szövegszerkesztési stúdiumoknak. Ehhez egy nagy teljesítményű (AT 386-33 MHz-es, 128 Kbájtos cache, 8 Mbájtos RAM, 200 Mbájtos winchester, 1,44 és 1,2 Mbájtos floppy, VGA (DTP) 19–20" monitor, 101-es billentyűzet, Ethernet-kártya, egér) gépet állítunk rendszerbe, kiegészítve képletapogatóval (scannerrel), és a már meglévő HP LaserJet III-as nyomtatóval.

Szintén a specializáció keretében tervezzük egy olyan munkahely felépítését, amely szöveg, fekete-fehér, színes álló- és mozgókép, valamint hang integrált kezelésére, azaz hipertext és hipermedia alkalmazások fejlesztésére is megfelel. A választott szoftver függvényében ez az állomás közepes, 2–3000 szabályból álló szakértő rendszerek építésére is alkalmas lesz. A konfiguráció egy 33 MHz-es AT 486-os gép lesz a következő műszaki jellemzőkkel: 256 Kbájtos cache, 8 Mbájtos RAM, 1 Gbájtos winchester, 1,44 Mbájtos és 1,2 Mbájtos floppy, VGA 14" színes monitor, 101-es billentyűzet, Ethernet-kártya, egér, Handy Scanner képdigitalizáló, scanner adapter, "Screen Machine" videojel-digitalizáló (SM PC-verzió).

Ez a beruházás csak a harmadik projektívben, 1993-ban fejeződik be. A tervezett további fejlesztések közé tartozik még a színes képdigitalizáció, lézernyomtató, videokamera, valamint megfelelő hangosító berendezések beszerzése is. A fentiekén kívül még két darab AT 386SX típusú hordozható (laptop) gép vásárlását tervezzük a tanszéki dolgozók részére a következő jellemzőkkel: 20 MHz-es, 4 Mbájtos RAM, 40 Mbájtos winchester, 3,5" floppy, 2 soros, 1 párhuzamos port, VGA-monitor, billentyűzet, Genius-egér, Ethernet-kártya, külső faxmodem.

Összességében tehát a beruházás második fázisához a következő berendezések kellene:

PC-laboratórium

- ▶ Memóriabővítés 19 gépre, egyenként 3 Mbájtos;
- ▶ memóriabővítés 1 gépre, 4 Mbájtos;
- ▶ 1 db HP LaserJet III nyomtató bővítése, 3 Mbájttal;

- ▶ 2 db laptop kategóriájú gép (AT 386SX, 4 Mbájtos RAM, 16 MHz-es, 40 Mbájtos winchester, 3,5" floppy, 2 soros, 1 párhuzamos port, VGA-monitor, billentyűzet, egér, Ethernet-kártya, külső faxmodem);
- ▶ 1 db modemkártya a szerverbe (2400/9600 baud, belső);
- ▶ 1 db DTP-munkahely (AT 386-33 MHz-es, 128 Kbájtos cache, 8 Mbájtos RAM, 200 Mbájtos winchester, 1,44 és 1,2 Mbájtos floppy, VGA (DTP) 19–20" monitor, 101-es billentyűzet, Ethernet-kártya, egér);
- ▶ 1 db HP DeskJet 5000C nyomtató;
- ▶ 1 db hipertext munkahely: AT 486-33 MHz-es, 256 Kbájtos cache, 8 Mbájtos RAM, 1 Gbájtos winchester, 1,44 és 1,2 Mbájtos floppy, VGA 14" színes monitor, 101-es billentyűzet, Ethernet-kártya, egér, Handy Scanner, scanner adapter, videojel-digitalizáló.

Online laboratórium

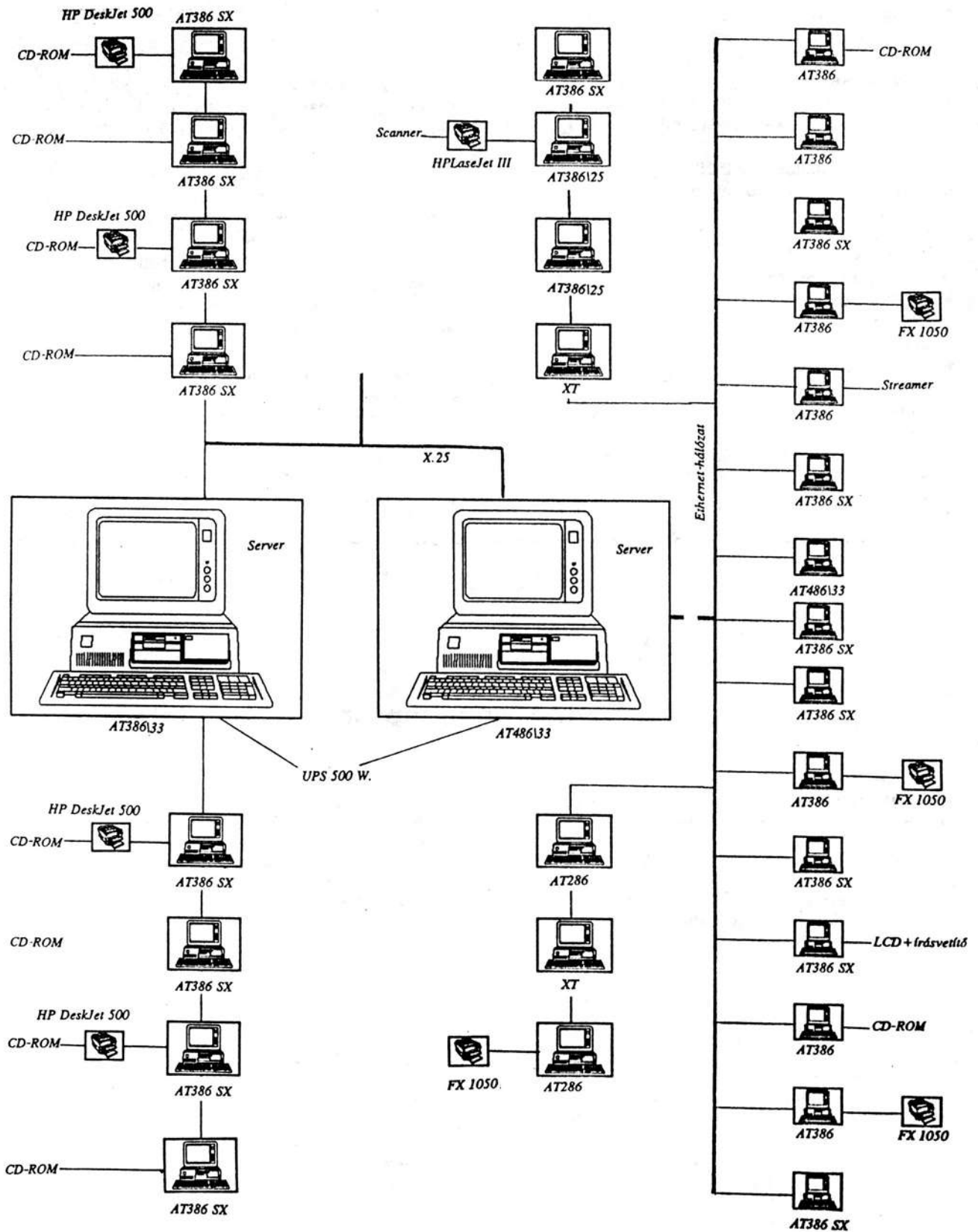
- ▶ 1 db szerver (AT 386-33 MHz-es, 256 Kbájtos cache, 8 Mbájtos RAM, 600 Mbájtos winchester, 1,44-es floppy, VGA 14" monomonitor, 101-es billentyűzet, egér);
 - ▶ 1 db szünetmentes táp, UPS-kártyával;
 - ▶ 6 db AT 386-25 MHz-es, 40 Mbájtos winchester, 4 Mbájtos RAM, 14" VGA-monomonitor, 101 gombos billentyűzet, egér;
 - ▶ 7 db 16 bites Ethernet-kártya;
 - ▶ 4 db közép kategóriájú nyomtató (HP DeskJet 500);
 - ▶ 1 db PAD-elosztó;
 - ▶ 8 db CD-ROM belső (Chinon vagy Hitachi).
- Az 1992. évre tervezett beruházás után a tanszéki számítógépes rendszer a 2. ábrán látható.

A fejlesztés szoftveroldala

A számítógépek működtetéséhez szükséges szoftverek egy része már megvan, de az oktatáshoz szükséges programok nagy része sajnos még hiányzik. Célunk, hogy lehetőség szerint csak jogtiszt szoftverterméket használjunk, ugyanis az illegális másolatok magukban hordozzák az állandó vírusfertőzés veszélyét. Az általános célú programokat megvásároljuk, míg a könyvtári szoftvereket – mint referenciaközpont és bemutatóhely – a gyártóktól szeretnénk beszerezni.

Jelenleg a következő jogtiszt rendszerprogramokkal rendelkezünk:

- ▶ Novell 3.11, 20 felhasználós;
- ▶ Interactive Unix V. Release 3.2
Interactive Unix Operating System (Multi-User Extension)
Interactive TCP IP
Interactive NFS
VP/IX Environment (Multi-User Extension)
TEN/Plus Environment;
- ▶ DOS 5.0;

2. ábra A tanszéki számítógépes rendszer az 1992-re tervezett beruházások megvalósulása után

- ▶ valamint WordPerfect 5.01 és Norton Utility for Unix, felhasználói programokkal.

A most beszerzendő és a rendszerszerű üzemeltetéshez szükséges programok listája a következő:

- ▶ UNIX adatbázis-kezelő (Foxbase) multiuser;
- ▶ UNIX szövegszerkesztő (WordPerfect 5.1) multiuser;
- ▶ X Terminal Emulator for DOS;
- ▶ Norton 6.0 Utilities (for Windows), Norton Backup, Norton Editor;
- ▶ PCTOOLS 7.0;
- ▶ Windows;
- ▶ WordPerfect for Windows;
- ▶ QuattroPro 3.0 for Windows;
- ▶ Foxpro;
- ▶ Ventura;
- ▶ Corel Draw;
- ▶ Lars;
- ▶ Infolog;
- ▶ Toolbook Hypermedia Shell;
- ▶ Knowledge Base Management System (shell);
- ▶ Recognita Plus;
- ▶ Könyvtári programok.

Összefoglalás

A felépült PC-laboratórium, valamint az idén elkészülő online laboratórium – végre – a korábbiakhoz képest összehasonlíthatatlanul jobb körülményeket kínál diákjainknak a tanuláshoz. Ha Európához fel akarunk zárkózni, a versenyképes képzéshez természetesen ez csupán az első lépés lehet – de, mint mondani szokás, az ezermérföldes út is az első lépéssel kezdődik.

A két gépteremnek természetesen lesz szabad kapacitása is. Ennek egy részét az ELTE négy kara számára szeretnénk fenntartani, hogy a diákság megismerkedhessen a modern tájékoztatás eszköztárával és módszereivel. A szabad kapacitás másik részét – a Művelődési és Köznevelési Minisztérium illetékes osztályával egyetértésben – a hazai könyvtáros társadalom számítógépes továbbképzésének szolgálatába szeretnénk állítani. Ehhez tervezzük egy *könyvtári szoftver adatbank* mielőbbi létrehozását is.

Beérkezett: 1992. III. 16-án.

Rendezvénynaplár

TELEPHASSA-szeminárium az információról, kommunikációról és a hálózatokról

Barcelona, 1992. június 3–4.

Tilburg (Hollandia), 1992. június 24. (rövidített programmal)

Patras (Görögország), 1992. július 1–2.

Szervező: ▶ Mr. Jos de Kort, Project Manager
Telephassa
Tilburg University Library
P.O.Box 90153
5000 LE Tilburg, the Netherlands
Tel.: 31 13 662146
Fax: 31 13 662996

- ▶ Mrs. Núria Balagué
Servei de Biblioteques, Edifici A,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra, Spain
Tel.: 34 3 5811015
Fax: 34 3 5812000

- ▶ Dr. Catherine Synellis
Patras University
Central Library
26500 Patras, Greece
Tel.: 30 61 991672
Fax: 30 61 991725

A könyvtár- és információpolitika jövője

58. IFLA-konferencia S. R. Ranganathan születésének 100. évfordulója tiszteletére

New Delhi, 1992. augusztus 30.– szeptember 5.

Titkárság: Indian Organising Committee IFLA 1992
c/o Indian National Scientific Documentation
Centre

14 Satsang Vihar Marg
New Delhi 110067
India

Tel.: 91-11-660141/6863617

Fax: 91-11-686-2228

Európai Multimédia és CD-ROM konferencia és kiállítás

Wiesbaden (Németország), 1992. október 7–9.

Szervező: Reed Exhibition Companies

Heerdtter Sanberg 32

4000 Düsseldorf 11

Magyarországon: Studio Nova

1024 Budapest,

Fillér u. 6.

Tel.: 116-3989

Fax: 115-8322